

Perlusz Andrea: „Az **inkluzív oktatás** segít a társadalmi **tabuk** ledöntésében”

„Ha a fogyatékossgal élő emberekkel mindennapi kapcsolatban vagyunk, ha egy osztályba járunk, egy munkahelyen dolgozunk velük, akkor a társadalmi tabuk le tudnak omlani” – mondta el a Humanitásnak adott interjújában Perlusz Andrea gyógypedagógus, aki az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán dolgozik főiskolai tanárként, szakirány-felelősként. Jelenleg stratégiai és szakmapolitikai ügyekért felelős dékán-helyettes. A pályája kezdete óta szakterülete, kutatási témája az integrált, inkluzív nevelés.

► A mai köznevelési színtereken sokkal nagyobb számban tűnnek fel fogyatékossgal élő gyerekek, és a társadalom is sokkal gyakrabban találkozik velük, mint korábban. Valójában mekkora a társadalmon belüli arányuk?

Vannak adatok arra nézve, hogy a lakosságnak hány százaléka fogyatékossgal élő. Ez tág szám, hiszen például a népszámlálási adatok ide vonatkozó kérdéssora önbevalláson alapul. Tehát az egyén maga dönt arról, hogy fogyatékossgal élőknek jelöli-e magát. Így fordulhat elő, hogy a hivatalos statisztikai adatok nincsenek köszönő viszonyban az OEP-utód Nemzeti Egészségbiztosítási Pénztárnak a gyógyászati segédeszköz igénybevételére vonatkozó statisztikáival. Jelenleg tehát nincsen releváns egységes statisztikai adatunk. Ráadásul az, hogy egy társadalomban például a tanulók hány százaléka minősül különleges bánásmódot igénylőnek, nem független attól, milyen az adott országban az élet minősége. Minél jobb az életkörülmények, annál magasabb ez az arány. Egyes országokban a tanuló népesség akár 15-20 százalékaról elismerik, hogy különleges bánásmódot igényel, vagyis többre kerül az oktatás szempontjából, mint más gyerek. Magyarországon ez 3-4 százalékos körül mozog. Azért sem lehetnek egységesek a statisztikák, mert az életkor erőteljesen hat ezekre a számokra. A gyermekkorban sokkal kisebb arányban fordulnak elő a fogyatékossgok, mint felnőtt vagy idős korban. Ezért minden szakterület – egészségügy, oktatás – a saját statisztikáival dolgozik, arra a populációra próbál koncentrálni. A statisztikákból annyit azonban tudunk, hogy a sajátos nevelési igényű gyerekek közel 70 százaléka ma már integrált nevelésben vesz részt. Ezt nem hívhatjuk ugyanakkor inkluzív nevelésnek, mert a kettő között jelentős fogalmi és megközelítésbeli különbségek vannak.

► A köznyelvben, sőt még szakmai körökben is gyakran összemosisdik az integrált és az inkluzív nevelés tartalma. Mi az alapvető különbség?

Az alapvető különbség abban van, hogy az integráció esetében készül egy környezet az „épek” számára, és ebbe a környezetbe, határendszerbe próbáljuk beilleszteni a fogyatékossgal élő embereket, legyen az oktatási helyszín, munkahely vagy közlekedés. Persze próbálunk valamit igazítani az adott kereteken,

igyekszünk kielégíteni a speciális igényeiket, de attól még az a hatásrendszer nem rájuk, illetve nem úgy lett kitalálva, hogy az ő szempontjaikat is figyelembe vettük volna. Az inkluzív oktatás paradigmája azt mondja, hogy olyan iskolát kell létrehozni, ami minden gyerek számára a legeredményesebb oktatást tudja biztosítani. Azért használom az inkluzív oktatás fogalmát, mert ez a mozgalom az oktatásból indult el. A társadalmi inklúzióról csak később kezdtünk el beszélni. Az inkluzív oktatás olyan egyéni bánásmódot alkalmaz minden gyerek esetében, ahol ő a képességei legjobb kibontakoztatására lesz képes. Az iskola úgy készül fel, hogy a legnagyobb diverzitásra, a legnagyobb heterogenitásra számít. Itt messze nem csak a fogyatékosokkal élő gyerekekről van szó, hanem például az idegen ajkúakról, vagy azokról, akik diplomata családokból származnak, és állandóan utaznak az életük során. De ez vonatkozik a hátrányos szociokulturális milióból jövő gyerekekre ugyanúgy, mint a legtehetségesebbekre. Az inkluzív oktatás tehát elfogadja, hogy minden gyerek más, és ez a heterogenitás érték. Nem valamiféle megszüntetendő különbség, hanem az élet természetes velejárója. Ehhez alkalmazkodik, és ezt pozitív értelemben kihasználja.

gógia hosszú időn keresztül a különbségek eltüntetésére törekedett, vagyis aki le van maradva, azt a többiek szintjére kell hozni. Ugyanez vonatkozott részben a tehetségesekre is: őket visszafelé húzták. Ez a fajta „különbség érték” szemlélet kevésbé jelent meg. Ebben is van változás. Magyarországon létezik néhány kifejezetten inkluzív iskola, de arányaiban nagyon kevés.

► **Említette, hogy az inkluzív nevelési módszer később kiterjedt a társadalmi inklúzióra.**

Az inkluzív, illetve az integrált nevelés és ennek később a társadalmi integrációra való hatása engem mindig is abból a szempontból érdekelt, hogy milyen hatást gyakorolnak a fogyatékosokkal élő gyerekek, felnőttek a befogadó közösségekre. A társadalom attitűdje, segítségnyújtási hajlandósága pozitívan változik-e attól, hogy a fogyatékos emberek velünk élnek, láthatóak, egy iskolába járunk, egy munkahelyen dolgozunk, vagy együtt utazunk velük. Alapból azt vélelmeznénk, hogy ez mindenképpen pozitív hatás, hiszen lebont olyan tabukat, amelyek az ismerethiányból fakadnak. Ilyen tabu, hogy nem nyújtok segítséget, vagy nem keresek kommunikációt a fogyatékosokkal élő emberrel, mert nem tudom, hogyan kell. Nincsenek technikáim erre, tehát nem merem megszólítani, zavarban vagyok. Pszichológiai kutatások igazolták, hogy az ember a saját veszélyeztetettségét is megéli, amikor egy fogyatékosokkal élő emberrel kapcsolatba kerül. Ha azonban egy osztályba járunk velük, egy munkahelyen dolgozunk, akkor ezek a tabuk le tudnak omlani. Hiszen a mindennapos kommunikáció során megismerjük egymást, élethelyzetekben gyakoroljuk ezeket a készségeket,

és őt már nem fogyatékosokkal élő emberként fogjuk észlelni, és így kerülünk vele kapcsolatba, hanem mint Jóskaival vagy Katalival. Ez nagyon fontos hatása az integrációnak. Annak, hogy ma már az iskolai szinten ilyen sok kisgyerek integrációban vesz részt, ami hosszú távon pozitív irányba fogja befolyásolni a társadalom attitűdjét és szerepvállalását a fogyatékosokkal élő emberekkel kapcsolatosan. Nem véletlen azért, hogy minden nehézség ellenére a fogyatékosokkal élő emberek sokkal láthatóbbak a társadalomban, mint mondjuk voltak 30 évvel ezelőtt, amikor a pályámat kezdtem.

► **Hol tart az iskolarendszer az integrált-inkluzív oktatás szempontjából?**

Az elmúlt 25 évben óriási fejlődés történt. Magyarországon az 1993-as közoktatási törvény volt az első olyan jogszabály, amelyik legális alternatívává tette az integrált nevelést. Azóta a szülő joga a választás, hogy fogyatékosokkal élő gyermeke számára speciális vagy integrált oktatást preferál-e. A törvény rendelkezik arról is - persze kisebb megszorításokkal -, hogy amennyiben a

szülő szeretné, akkor a lakóhelyi iskolában kell biztosítani a különleges bánásmódot, az extra feltételeket. Látványos a növekedés: ahogy említettem, az érintett gyerekek 70 százaléka ma már integrációban van. Úgynevezett Szakértői Bizottság állapítja meg, milyen típusú támogatásra van szüksége a gyermeknek. Hazánkban utazótanári ellátás működik, amit a pedagógiai szakszolgálatok vagy az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények biztosítanak. Integrációt segítő tanárok, gyógypedagógusok járnak ki a lakóhely szerinti intézményekbe, és ott támogató oktatást nyújtanak a gyerekeknek. Ez a támogatás olyan gyako-

► **Mik a magyar sajátosságok?**

Magyarországon a hagyományok és az oktatás gyökerei nem igazán kedveznek az inkluzív nevelésnek, és a befogadó társadalom modelljének sem. A hazai közeg nagyon sokáig nem volt heterogén. A más országból jött emberek nem voltak gyakoriak. A peda-

risággal és olyan területekre terjed ki, ami a gyermek szakvéleményében megjelenik, és a családoknak elvileg nem kerül pénzbe. Ezek nagy horderejű vívmányok. De nem lenne igaz, ha nem mondanánk mellé azt, hogy a szolgáltatás természetesen nem tud lépést tartani ezzel az arányú integrációval, és a rendszer nagyon sok helyen anomáliát mutat.

► **Melyek a legfőbb gondok?**

Egyre gyakrabban tapasztaljuk, hogy nincsen elég gyógypedagógus egy adott földrajzi területen. Ha van, nem azt a szakirányt végezte, amelyre a gyerekek éppen szüksége lenne. Mondjuk egy mozgáskorlátozott gyermek esetében például nem szomatopedagógus az, aki éppen ott van helyben. Az óraszámokat sem tudják mindig a megfelelő mennyiségben biztosítani. A szakértői bizottság heti 3 alkalmat ír elő, de a feltételek miatt a gyermek csak egyszer vagy kétszer kapja meg a támogatást. Sok nehézséggel küszködünk, de ha a nemzetközi gyakorlatot nézzük, nálunk sokkal gazdagabb országokban is vannak hiányosságai a rendszernek. Önmagában jelentős eredmény, hogy Magyarországon kialakultak az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények a régi, speciális iskolák mellett, vagy azok továbbfejlesztésével, és ezek vállalták az integrációs szolgáltatások biztosítását. Tehát kijárnak azokhoz a gyerekekhez, akik már nem járnak a speciális iskolába. Ez nagyon korszerű rendszer és nagy vívmány. Azon kell dolgozni, hogyan lehet ezt a hatásrendszert jobbra tenni.

► **Mennyiben segíti vagy akadályozza mindent a magyar iskolarendszer?**

Ami miatt akadozik az integráció minőségi megvalósítása, az, hogy a többségi pedagógiának is reagálnia kellene erre a helyzetre. Amíg Magyarországon a nagyon teljesítmény-centrikus, frontális és egységesítő pedagógia az uralkodó, abba nyilván sokkal nehezebb beilleszteni ezt a szemléletet. Ahogy utaltam rá: adott feltételrendszerbe kell beilleszteniük a fogyatékossgal élő gyerekeket. Ezért módszertanában a többségi pedagógiának is változnia kell abból a szempontból, hogy mennyire tolerálja az egyének közötti különbségeket, mennyire tekint erre értéként. Fontos lenne, hogy a szülőket is kellően bevonják az iskola munkájába. Ne csak a matek vagy a testnevelés tagozatra gondoljanak pozitívan, hanem értéként jelenjen meg számukra, ha az adott iskola a toleranciára, az elfogadásra és a segítségnyújtásra ad lehetőséget.

► **Mennyire elfogadott a hazai pedagógia számára az inkluzív nevelés, mint követendő irány?**

A nyolcvanas-kilencvenes években zajlott erőteljes vita arról, jó-e egyáltalán az integráció, vagy a fogyatékossgal élő személyeknek inkább a védett környezet a megfelelőbb: bentlakásos intézmények vagy olyan foglalkoztató helyek, ahol együtt vannak. Azt gondolom, ma már erről nincs vita. Nem is érdemes vitatkozni rajta, mert a szülők körében és a társadalomban már túlnyomóan az az igény, hogy a gyerek a lakóhelyén kapja meg a támogatást, ott járjon iskolába, úgy, mint a testvére vagy a szomszéd kisgyerek. Amiről manapság a diskurzus folyik, az, hogy az integráción belül melyik a legjobb ellátási modell. Magyarországon létezik az utazótanári modell, és megjelent egy másik ellátási forma, amikor a befogadó többségi intézmények alkalmaznak gyógypedagógusokat teljes állásban. Ők az adott iskolába járó, fogyatékossgal élő gyerekeket látják el. Mindkét modell rendelkezik előnyökkel, és mindkettőnek van valamennyi hátránya. Ne-

héz azt mondani, hogy az egyik vagy a másik a jobb. Az biztos, hogy az integrált oktatás – bármilyen furcsa – olcsóbb a szegregált intézményeknél. Leegyszerűsítve arról van szó, hogy a forrásokat kell másképpen felhasználni. Azokban az országokban, mint Magyarország, Németország és nagyon sok ország Európában, amelyben párhuzamosan fenntartják mind a két rendszert - tehát van speciális oktatás és integrált oktatás is -, a gazdaságossági számítások nem relevánsak. Nem tudjuk megmondani, hogy melyik mennyibe kerülne, ha a másik nem lenne.

► **Ön melyik modell mellett tenné le a voksát?**

Én mindig meghagynám a választás lehetőségét a szülőknek, a szakembereknek és főleg maguknak az érintetteknek. Döntsék el, számukra melyik a kedvezőbb ellátás. Ha egy család számára a speciális oktatás nyújt biztonságérzetet, és a gyermek állapota tényleg megköveteli, hogy sok és koncentrált egyéni figyelmet kapjon, akkor számukra valószínűleg inkább a régebbi, nagyobb múltú speciális oktatás a megfelelő. Nem gondolom, hogy Magyarország azoknak az országoknak a példáját fogja követni, ahol egyáltalán nincsen már speciális oktatás.

► **Mely korosztályokra terjeszthető ki az inkluzív nevelés, oktatás?**

Ma már a felsőoktatás is érintett az integrációban. Az utazótanári ellátás a középfokú oktatás végéig tart. A felsőoktatásban pedig a felsőoktatási törvény rendel olyan feltételeket a fogyatékossgal élő hallgatók számára, mint amit a köznevelésben megkapnak. Ez is úgy alakult ki, hogy egyszer csak jelentkezett az igény. Még 30-40 évvel ezelőtt is igen ritkának számított a felsőoktatási intézményekben egy-egy fogyatékossgal élő hallgató. Ma már ez elterjedt gyakorlat, szerencsére. Nemzetközi tendencia, és nálunk is ki fog alakulni egy olyan értelmiségi réteg, amelyik markánsan képviselni tudja majd a fogyatékossgal élő emberek érdekeit. A múltban inkább a szülői szervezetek végeztek érdekképviseleti munkát. Saját területemen, a hallássérült emberek körében az a tapasztalatom, hogy erős érdekérvényesítő önszerveződés jött létre. Szerencsés folyamat, hogy már nem helyettük végzik ezt el, hanem ők maguk.

► **A világon hol van az inkluzív oktatás élcsapata? Magyarország hol áll a nemzetközi mezőnyben?**

Alapvetően három típusú oktatás létezik a világon a mi területünkön. Az első csoportba tartozik például Új-Zéland, Olaszország, javarészt Kanada, ahol nincsenek már speciális oktatási intézmények. Illetve, ha

Az inkluzív oktatás olyan egyéni bánásmódot alkalmaz minden gyerek esetében, ahol ő a képességei legjobban kibontakoztatására lesz képes.

vannak, azokat olyan súlyos, halmozott fogyatékossgal élő emberek számára tartják fenn, akiknek esetében nem elképzelhető már maga az intézménybe járás sem. Ezekben az országokban alapvetően csak az integrált- inkluzív nevelés valósul meg, mert arányaiban annyira jelentéktelen, és általában nem is az állam által fenntartott a speciális oktatás.

► **Kik vannak a második csoportban?**

Az olyan országok, mint Magyarország is, ahol viszonylag nagy arányú az integrált nevelés. Léteznek államilag biztosított feltételek, még ha hiányosak is. De mellette megmarad a speciális oktatás is, ami azonban egyre csökkenő volumenné. Idetartozik Németország, Ausztria, Franciaország. Ebbe a csoportba soroljuk, de sokkal jobb helyen áll az Egyesült Királyság. Nagyjából az európai standardnak felelünk meg. Amiben kevésbé, azok a szemléleti kérdések. Úgy gondolom, itt kellene előbbre jutni. Ha felnőtt embereket megkérdeznénk, szeretnének-e befogadó, segítőkész, toleráns társadalomban élni, akkor biztosan mindenki azt mondaná, igen. Ám azok a hatásrendszerek, amelyekben élünk, nem ebbe az irányba hatnak. Ebben nagy különbséget látok például Németországhoz képest. A német gyakorlat fejlettebb, mint a miénk. Azok az emberek, akik ezt a gyakorlatban végzik – legyenek pedagógusok, gyógypedagógusok, szociális munkások, munkahelyi koordinátorok – sokkal elfogadóbbak. Jóval pozitívabb a szemléletük a fogyatékossgal iránt.

► **És a harmadik csoport?**

Olyan országok, amelyek nálunk sokkal rosszabb színvonalú ellátást biztosítanak, illetve alacsonyabb arányú az integráció. A gyerekek többsége bentlakásos, speciális intézményekben él. Nem kapnak jó ellátást, később a társadalmi integrációjuk sem valósul meg: általában a családban maradnak, mert nem tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon, nem folytatnak további tanulmányokat, elszigetelődnek, elmagányosodnak. Vannak a világnak olyan pontjai, ahol tőlünk is tanulhatnak.

► **Amikor egy általános iskolában egyébként is nehezen boldogulnak a gyerekek a magas követelményekkel, hogy lehet eredményes az oktatás az integrált, inkluzív feltételek közepette?**

A differenciálás az egyedüli mód. Létezik egy nagyon jól kidolgozott, kipróbált és működőképes módszertan arra vonatkozóan, hogyan lehet a tanulói különbségeket pedagógiai módszerekkel kezelni. A probléma inkább az, hogy ez szemléletváltást követel a pedagógusoktól, az oktatásban dolgozóktól. Nyilván vannak konzekvenciái a pedagógus- és gyógypedagógus képzésre vonatkozóan is. Befolyásolja mindezt a szülői elvárás: mit tartanak jó iskolának, mit várnak az oktatási intézménytől, hogyan tanítsa a gyerekeket. Azt mindannyian érezzük saját gyerekekünkön keresztül - nem kell ahhoz fogyatékossgal élőknek lenni -, hogy óriási követelményeket

támasztanak a mai gyerekekkel szemben. De ha egy pedagógus képes differenciálni – és ezt nem elsősorban a fogyatékossgal élő gyerek miatt teszi meg, hanem azért, mert minden gyerek számára jobb az egyénre szabott tanulási környezet-, akkor ez számára nem okozhat gondot.

► **A sok elvárással nehezített rendszerben mekkora a gyógypedagógusi pálya iránti érdeklődés?**

Nagyon nagy. Óriási a túljelentkezés valamennyi gyógypedagógus- képző intézményben. Ennek ellenére sajnos hiány van gyógypedagógusokból. Mi az ellentmondás oka? Rengeteg olyan társadalmi és életkörülmény, amire a statisztikát nézve nem is gondolunk. Például az, hogy a szakma elnöiesedett, a végzett hallgatók sokszor oda mennek, ahol a párjuk keres munkát, ami gyakran nem is Magyarországon van. A munkakörülményeket sok olyan támogató eszközzel lehetne vonzóbbá tenni, ami a jelenlegi rendszerben egyáltalán nincsen. Befolyásoló tényező a lakhatás és nyilván a kereseti viszonyok is. Bár a pedagógusok már jobban keresnek, ez azért nagyon nehéz munka, ahol hosszú idő után van sikerélmény. Ez is egy olyan faktor, ami például kiégéshez vezethet.

► **A közeli napokban fontos rendezvényre, a cebrális parézissel foglalkozó kongresszusra kerül sor. Mennyire csak a szűken vett szakmát érintik ezek az alkalmak, és mennyiben segítenek a közvéleményt is érzékenyíteni a témával kapcsolatban?**

Fontos, hogy legyenek olyan rendezvények, amelyek kapcsán a média jó szemlélettel foglalkozhat a fogyatékossgal élő emberek problémáival, és sok embert megszólíthat ezek kapcsán. A szemléletet csak lassan, ilyen módon lehet alakítani. Különösen, hogy az érintettek számára sem szerencsés a sajnálkozó, paternalista megközelítés. Ennek aktualitást ad a közelgő CP-kongresszus. De bármilyen tudományos rendezvénynek feladata az, hogy az élére álljon azoknak a hatásrendszereknek, amelyek befolyásolhatják, miként alakul a fogyatékossgal élők, adott esetben a gyermekek életminősége.

■ **NAGY CSABA**

◆ Humanitás

ÖRÖKÖS FŐSZERKESZTŐ: **IGNÁCZ BEA** ◆ A SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ CÍME: 1032 Budapest, San Marco u. 76. ◆ TELEFON (06-1) 388-2388 ◆ E-MAIL: humanitas@meosz.hu

Megjelenik havonta. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság, postacím: 1900 Budapest ◆ Előfizethető az ország bármelyik postáján, a hírlapkézbesítőknél.

Megrendelhető e-mailben: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-1/767-8262, valamint interneten: <https://eshop.posta.hu/storefront/hirlapok/szakmai-lap/humanitas/prodB044608.html> ◆ Előfizetési díj: fél évre 900 Ft, egy évre 1440 Ft ◆ KIADJA a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége ◆ FELELŐS VEZETŐ Kovács Ágnes

NYOMÁS START Nonprofit Kft., Nyíregyháza ◆ FELELŐS VEZETŐ Balogh Zoltán ◆ ISSN 02370433

CÍMLAPON: Szabó Emil ◆ Fotó: Csizmadia Péter